

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

EXEMPLAR (FOLKLORE) 2015

MEMORANDAMU

MARAGA: 25

Memorandamu uyu u na masiatari 6.

KHETHEKANYO YA B: FOLUKULO

MBUDZISO YA 1: MBUDZISO NDAPFU

KHUVHANGANYO YA FOLUKULO – RV Tshikovhi

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Vha shumise adendamu iyi khathihi na rubriki i re mafhedziseloni.

Maraga dza tshivhumbeo na luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:

- Tshivhumbeo: (Mathomo, mutumbu, magumo) maraga 6
- Luambo: maraga 4 dzo avhelwa nga ndila hei:
 - Arali e kha khoundu 4–5 u wana maraga 4
 - Arali e kha khoundu 3 u wana maraga 3
 - Arali e kha khoundu 1–2 u wana maraga 2

ADENDAMU

MARANGAPHANDA

Matshilele kwao ndi kutshilele ku tangedzeho nga lushaka lwonolo u bva kha murafho u ya kha ula. U vhulunga hezwi Vhavenda vha shumisa maiwalwa a sialala sa ngano, zwikhodo, maambeke, mirero u itela u eletshedza na u tsivhudza lushaka. Honeha ndivho khulwane ndi ya laya, kaidza na u eletshedza lushaka maitele/kutshilele kwo teaho.

MBUNO

Lungano: Vhana sa u pfa

- Vhathu vha newa ndaela vha fanela u i tevhedza hu si na u kundelwa ngauri zwa sa ralo vha do tangana na zwi kondaho. Vhana a vho ngo tevhedza ndaela ya mukegulu, vha fhedza vho dzhena khomboni ya u todou liwa nga phukha.
- Vhathu a vho ngo tea u hanedzana kha ngoho i re khagala, ngauri vha nga vho fhedza vho dzhia liga lo khakheaho, vha vho wela khomboni. Vhana avha vho vha vhe na ngoho ya uri ndila ine vha fanela u i fara ndi ifhio, fhedzi vha vho hanedzana vha fhedza vho fara ndila ndenya ye ya vha wedza khomboni.
- Muthu u a wana thuso hu nyadzeaho. Vhana avha vho wana thuso kha muvhuda une wa vha mutuku kha vhunzhi ha phukha.
- Muthu u fanela u shumisa vhutali u tshidza vhanwe na ene mune. Muvhuda wo shumisa vhutali u thusa vhana na wone une u bva khomboni.

Vhurendi ha sialala: Makwinda a Tshiungani

- A si fhethu hothe hune ha iwa nga vhathu vha songo teaho. Tshiungani hu na fhethu hune ha iwa nga vhakololo vha henefho fhedzi.
- Zwifhoni zwa vhanwe hu a ila.
- Vhathu vha fanela u rerela zwivho zwa hafho uri zwi vha disedze zwivhuya zwine vha toda. Vhakololo vha Tshiungani vha phasa vha a wana maḁi, mvula na khaṅo, khathihi na ndaka na mulalo.

Maambeke a sialala

Mirero

- Muthu a nyadzeaho ha koni u ita zwithu zwihulu hu si na hune a pika u wana hone thikhedzo/thuso. Muvhuda u fhulufhela vhuṅambi hawo ngeno vha Tshiungani vha tshi fhulufhela zwifho zwavho.
- Muthu a sa thetshesesi u laiwa u fhedza o wela khomboni. Vhala vhana vho fhedza vho toda liwa nga phukha nga hone u sa pfa. Vha Tshiungani vha sa rerela zwidzimu zwavho vha do fhela nga ndala na dora.
- Muthu mutuku u ita zwithu nga u sa londa, ane a vha na vhulondo ndi muthu muhulwane. Vhana vha newa ngeletshedzo ya kutshilele kwo teaho nga vhahulwane, nahone vha zwi tevhedza. Na vhakololo vha Tshiungani vha tea u pfa vhakegulu na vhalaha uri vha kone u thonifha sialala lavho. Vhahulwane ndi vhathu vha vhuronwane na u londa. Ngaṅalo na maambeke aya a khwaḁhisa uri vhahulwane vha thetshesesiwa, ndi hone hu tshi tshilwa ho takalwa.

Maambeke

- Muthu a sa thetshesesi a tshi kaidzwa.
- U vha na vhana vha zwiito zwo bvaho ndilani.
- Vhathu vho takala.

PHENDELO

Muriwali o kona u shumisa lungano, vhurendi ha sialala na maambeke a sialala u bvedza kutshilele kwavhuḁi sa u thetshesesi musi u tshi laiwa, wa sa pfa u fhedza wo wela khomboni.

[25]

KANA

MBUDZISO YA 2: MBUDZISO PFUFHI**PHINDULO DZA TSHIBVELEDZWA TSHA D: LUNGANO**

- 2.1 Musi muvhuḁa na pfeṅe zwi tshi tendelana u bikana, √muvhuḁa u si tsha fulufhedzea wa bika pfeṅe u swika ḽi tshi vhibva.√ (2)
- 2.2 Ndi magumo,√ ngauri dzi vhiniwa nga maipfi a uri 'Ha vha u fa ha lungano.'√. (2)
- 2.3 Ntsa hu tshenzhela phoswa/Wa maanḁa u konwa nga vhuṭali.√ (1)
- 2.4 Ho vha hu tshi khou ya u vhiḁiwa nga ha luimbo lune lwa amba nga u vhulawa ha pfeṅe,√ hu tshi vhiḁiwa mulandu musanda, ha vho ḁa ḽa u wana vhuṅe ha tshinḁanga.√√ (3)
- 2.5 Vhathu vha tea u thanyela vhathu vha sa ambi ngoho/vha sa fulufhedzei vhutshiloni.√√ (2)
- 2.6 2.6.1 Vho-Nḁou: Murangaphanḁa wa vhuṭali√ (1)
- 2.6.2 Pfeṅe: Muthu a sa lengi u fhurea.√ (1)
- 2.6.3 Muvhuḁa: Muthu o ṭalifhelaho thungo/wa mutshutshu/vhufhura.√ (1)
- 2.7 Ndo vha ndi tshi ḁo thoma nda thetshesela muvhuḁa uri ndi wanevho vhungoho ha mulandu uyu.√√
(Na zwiṅwe zwi pfallaho) (2)

NA

- 2.8 Zwikhoḁo zwa mahosi na vhahali√ ngauri hu khou khoḁwa vuhali ha khosi Vho Tshivhase.√ (2)
- 2.9 Tshivhase o konḁisela makuwa vhutshilo./phiriphiri yo ḁa na makuwa/phiriphiri i ḽeswa nga makuwa.√√ (2)
- 2.10 1. 'Ndi nṅe Phiriphiri Tshivhase': ḽimethafore√
3. 'Ndi a vhavha sa phiriphiri': ḽifanyisi√ (2)
- 2.11 Tshivhase a vha e khosi ya vuhali i tshinyadzaho zwa vhaṅwe na makuwa, zwawe zwa sala zwo naka/ zwo ima zwavhuḁi.√√ (2)

2.12 Ndi a tendelana nawo, ngauri vuhosi na shango zwo vha zwi tshi tou thubiwa nga dzinndwa/vhahali.√ √

KANA

A thi tendelani nawo, ngauri a zwi ngo naka u tshinyadza vhañwe vhathu, ngeno zwau zwi tshi khou naka.√ √

(2)
[25]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 25

KHETHEKANYO YA B : RUBRIKI YA U TOLA/MAKA MAANEA A LITHERETSHA – PHINDULO NDAPFU: FOLUKULOO [MARAGA: 25]

Khritheria	Vhukoni ha nthesa	Tshikili tshone	Vhukoni ha vhukati/ho linganelaho/vhu fushaho	Vhukoni ha fhasi	U sa kona
ZWI RE NGOMU	12–15	9–11	6–8	4–5	0–3
<p>Tsenguluso ya thoho Tshidziki tsha mafhungo/u khwaṭhisedza nga vhuṭanzi na kupfesesele kwa tshibveledzwa</p> <p>MARAGA 15</p>	<p>- Phindulo ya maṭhakheṭhakheni/nthesa: 14–15 Phindulo ya maṭhakheni/ntha: 12–13 - Tsenguluso yo nwelelaho ya thoho - Mbuno dzo angalalaho dzi gobolaho; hu na khwaṭhisedzo yo dziaho u bva kha tshibveledzwa - U pfesesa ha nthesa ha lushaka lwa liṅwalwa na tshibveledzwa</p>	<p>- U sumbedza u pfesesa na u sengulusa thoho nga nḡila yone - Phindulo ndi yo faredzaho zwidodombedzwa zwi khagala - Mbuno dziṅwe dzi pfadzaho dzo ṅekedzwa, naho dziṅwe dzadzo dzi songo tou tikedzwa u swika heneḡho - Hu na vhuṭanzi ha u pfesesa lushaka lwa liṅwalwa na tshibveledzwa</p>	<p>- U pfesesa thoho lwo linganelaho/hu songo goḡombelaho; a si zwoṭhe zwiṭalusi zwo dodombedzwa - Hu na dziṅwe mbuno dzi tikedzaho thoho - Maṅwe makumedzwa o tikedzwa, fhedzi vhuṭanzi a vhu tendisei tshifhinga tshoṭhe - U pfesesa liṅwalo na tshibveledzwa hu songo fhelelaho</p>	<p>- U pfesesa thoho lwa u tou phuphuledza; a hu tou vha na zwiṅwe zwiṭalusi zwo senguluswaho nga vhuḡalo - Mbuno ṭhukhu dzi tikedza thoho - Makumedzwa a tshimbilelanaho ndi maṭukuṭuku - U pfesesa huṭuku ha liṅwalwa na tshibveledzwa</p>	<p>- U pfesesa huṭukuṭuku ha thoho - Ndingedzo yo rembeḡaho/i songo khwaṭhaho ya u fhindula mbudziso - Makumedzwa ha tendisei na kathihi - Mugudi ha na nḡivho ya lushaka lwa liṅwalwa kana tshibveledzwa</p>
TSHIVHUMBEO NA LUAMBO	8–10	6–7	4–5	2–3	0–1
<p>Tshivhumbeo, thevhekano i pfadzaho na kuṅekedzelwe kwa mafhungo Luambo, thouni na tshitaila zwo shumiswaho kha maanea/phindulo ndapfu</p> <p>MARAGA 10</p>	<p>- Tshivhumbeo tsho lunzhedzana tshoṭhe - Marangaphanḡa na magumo ndi zwa nthesa - Makumedzwa o vhekanywa zwavhuḡi nahone a bveledzwa zwi khagala - Luambo, tshitaela, na thouni zwo vhibva, zwi a ṭokonya, nahone zwo lulama</p>	<p>- Tshivhumbeo tshi re khagala na makumedzwa a tevhelelanaho lu pfadzaho - Marangaphanḡa na magumo na dziṅwe phara zwo dzudzanywa nga nḡila yo faranaho - U tevhekana hu pfadzaho ha makumedzwa - Luambo, thouni na tshitaela hunzhi zwo lulama</p>	<p>- Hu na vhuṅwe vhuṭanzi ha tshivhumbeo - U pfadza na ndunzhendunzhe zwi ḡi vha hone, fhedzi zwo faredza vhukhakhi - Hu na vhukhakhi vhu vhonealaho ha luambo; thouni na tshitaila hunzhi zwo tea - Phara hunzhi dzo lulama</p>	<p>- Tshivhumbeo tsho pulaniwa nga nḡila yo khakheaho - Makumedzwa ho ngo vhekanywa nga nḡila i pfadzaho - Vhukhakhi ha luambo vhu khagala - Thouni na tshitaela a zwo ngo tea - Phara dzo khakhea</p>	<p>- U shaea ha tshivhumbeo tsho pulaniwaho zwi khakhisa thevhekano ya ḡikumedzwa - Vhukhakhi ha luambo na tshitaila zwi itisa uri phindulo iyi i kundelwe u swikelela - Thouni na tshitaela a zwo ngo tea - Phara dzo khakhea</p>
MARAGANYANGAREDZI	20–25	15–19	10–14	5–9	0–4

Vhuṅe ha khandiso iyi ho vhaledzwa